

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук,
професора **Коваленко Вікторії Володимирівни**
на дисертаційну роботу **Лагно Анастасії Андріївни**
**«Розпізнання загроз та усунення ризиків у забезпеченні фінансової безпеки
банківської системи України»,**
подану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 07 – «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування»

1. Актуальність теми дослідження.

В умовах всеохоплюючої кризи, яка торкається також і фінансової сфери країни, постає велике питання забезпечення фінансової безпеки банківської системи країни. У цьому аспекті існує прямий взаємозв'язок фінансової безпеки держави та безпеки банківської системи зокрема.

Визначальна роль фінансової безпеки банків в Україні зумовлена тим, що власне стійкістю та стабільністю їх фінансової складової банки можуть вирішувати питання забезпечення ресурсної, кадрової, інформаційної та фізичної безпеки. В процесі формування фінансової безпеки як одиничного банку, так і банківської системи в цілому, наражаємося на сукупність загроз, що тим чи іншим чином впливають на рівень фінансової стабільності. З розширенням спектру банківської діяльності, зростає і кількість загроз, які ідентифікуються та мінімізуються в процесі роботи банків.

Сучасний стан розвитку банків пов'язаний із загрозами, які становлять військова агресія РФ, постійні сплески пандемії COVID 19, падіння реального сектору економіки, дисбаланси макроекономічного середовища, зростаюча тінізація банківської діяльності. У цих складних умовах банки змушені вдаватися до використання агресивної політики ведення бізнесу з метою збереження фінансово стійких та конкурентних позицій на ринку.

В умовах військового стану, вітчизняні банки втратили значну частину клієнтської бази, банківські операції спрямовані в більшій мірі на обслуговування грошових потоків. Банки змушені застосовувати пролонгацію погашення кредитної заборгованості, джерела щодо формування власних ресурсів значно скоротилися.

2022 рік був дуже складним для банків України. Попри те, що корпоративний бізнес та домогосподарства залишають гроші на депозитах – ситуація з поверненням кредитів погіршилася.

Поточний стан вітчизняних банків якнайкраще відображає складні події в українській економіці, яка страждає від російської агресії. Прибутки банків із початку 2022 р. скоротилися більш ніж у сім разів. А продовження воєнних дій у 2023 році означає, що без низки антикризових заходів – докапіталізації з боку акціонерів чи програм державної підтримки – банківську систему чекає низка

банкрутств. Так з минулий рік кількість діючих банків скоротилася на 4 одиниці у тому числі на 3 банки з іноземним капіталом.

В умовах воєнного стану в Україні, формування дієвого механізму розпізнання та нейтралізації загроз, що перешкоджають достатньому рівні фінансової безпеки банківської системи України набуває все більшої актуальності для дослідження.

Зважаючи на зазначені вище положення, тема дисертаційного дослідження Лагоно Анастасії Андріївни відзначається високою актуальністю та своєчасністю досліджуваної проблеми, а розроблені здобувачем рекомендації сприятимуть формуванню дієвого механізму щодо розпізнання та нейтралізації загроз, що перешкоджають достатньому рівні фінансової безпеки банківської системи України.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність.

Дисертаційна робота Лагно А.А. ґрунтується на використанні сучасних наукових теорій та концепцій, що дозволило здобувачеві розвинути існуючі науково-методичні підходи, вдосконалити методологічні засади та розробити конкретні рекомендації встановлення ключових позицій щодо розпізнання загроз та усунення ризиків у забезпеченні фінансової безпеки банківської системи України.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, наведених у дисертації, підтверджується використанням сукупності загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, що дало можливість реалізувати концептуальну єдність наукового дослідження. Теоретико-методологічні засади розпізнання загроз та усунення ризиків фінансовій безпеці банківської системи, зокрема, сутність загроз і ризиків у цій сфері, природа фінансової безпеки банківської системи, місце і роль розпізнавання загроз і усунення ризиків у забезпеченні фінансової безпеки банківської системи – досліджені з використанням монографічного методу, методів аналізу, синтезу, індукції, дедукції, абстрагування, узагальнення, аналогії, систематизації, декомпозиції, класифікації.

Оцінювання практики виявлення загроз фінансовій безпеці банківської системи України і усунення ризиків у цій сфері, зокрема, складових забезпечення виявлення загроз і ризикогенних чинників, визначення їхнього впливу загалом та її окремих різновидів здійснювалася із застосуванням історичного і економіко-статистичного (вибірки, динамічних рядів, коефіцієнтний) методів, групування, емпіричних методів (спостереження, опису; кількісного, структурного, факторного, трендового, компаративного й якісного аналізів, аналізу чутливості; табличного, графічного, експертних оцінок).

При підготовці пропозицій з удосконалення виявлення загроз та мінімізації ризиків для підвищення рівня фінансової безпеки банківської системи загалом та її різновидів використані сценарний підхід, методи

ситуаційного аналізу, концептуального моделювання, апперцепування (доповнення дослідження новими відомостями із інших джерел).

Достовірність та обґрунтованість одержаних результатів підтверджується використанням широкої інформаційної бази – наукових праць провідних зарубіжних і вітчизняних учених, законодавчих і нормативних актів України, матеріалів Національного банку України, Міністерства фінансів України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, рейтингових агенцій, статистичних даних Державної статистичної служби України, ресурсів Інтернет, власних спостережень і розрахунків здобувачки.

Достовірність отриманих результатів підтверджена відповідними науковими обґрунтуваннями та розрахунками, коректністю використання апробованих економетричних методів і методів економіко-статистичного аналізу, порівняльним аналізом даних, які отримані на основі запропонованих здобувачем підходів.

Про достовірність наукових висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації, свідчить їх практичне використання Асоціацією українських банків (довідка від 1.03.2023 № 07.01.21), АТ «Комерційний індустріальний банк» (довідка від 23.02.2023 № 04/1200), Навчально-науковим інститутом «Каразінський банківський інститут» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (довідка від 23.02.2023 № 4601-62), а також участь здобувачки у виконанні науково-дослідної теми Львівського національного університету імені Івана Франка – «Забезпечення фінансової стабільності фінансового сектору економіки України на засадах сталого розвитку та в умовах новітніх епідеміологічних викликів» (номер ДР 0121U113271).

Вивчення змісту дисертаційної роботи, розроблених і представлених в ній наукових положень, висновків і рекомендацій дозволяє зробити висновок про належний рівень їх обґрунтованості та достовірності, а також про відповідність теми дисертації профілю спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

3. Новизна наукових положень і отриманих результатів.

У дисертаційній роботі представлені результати вирішення важливого наукового завдання, пов'язаного з поглибленням теоретико-методологічних засад, удосконаленням методичних підходів і розробкою практичних рекомендацій щодо формування системи розпізнання загроз та усунення ризиків, які впливають на забезпечення фінансової безпеки банківської системи України.

У дисертації вперше запропоновано концептуальну модель оцінювання процесу виявлення, розпізнавання загроз фінансовій безпеці банківській системі, що складається розробки паспортів, реєстрів, процедур виявлення, політики і досконалих методів управління ризиками, які впливають на рівень фінансової безпеки банківської системи. Представлена концептуальна модель надає змоги нівелювати виникнення проблем та підвищить ефективність

вживаних суб'єктами системи забезпечення фінансової безпеки банків та банківської системи в загалом заходів (с. 70-75; 92; 197-221; 224; 235).

Дисертанткою суттєво вдосконалено класифікацію різновидів загроз фінансовій безпеці банківської системи за рахунок виокремлення, крім усталених, таких класифікаційних ознак як: економічний характер, природа, наявність, можливість усунення / реалізації, інтереси, повторюваність, прогнозованість, а також таких різновидів загроз за ознаками «характер виникнення», як об'єктивно-суб'єктивні; «вид» – воєнні, «ступінь небезпеки» – значущі, істотні, допустимі, критичні, катастрофічні; «рівень управління» – загрози фінансової безпеки банківської інфраструктури; «просторовий розмах» – загальнодержавні. Представлена удосконалена класифікація створює підґрунтя щодо застосування заходів з виявлення та розпізнавання загроз фінансовій безпеці банківської системи (с. 32-35).

На додаток до попереднього пункту, наукову новизну містить вдосконалена здобувачкою класифікація різновидів ризиків банківської системи за рахунок виокремлення нових класифікаційних ознак, як: об'єкт виникнення, ризик-ситуації, ступінь невизначеності середовища, зумовленість, прийнятність, тривалість, етап вирішення проблеми, наявність аналогів рішень, систематичність, тип збитків, розподіл збитків, можливість хеджування, можливість впливу економічного агента, динаміка дії, характер впливу, передбачуваність, відомість, контрольованість. Заслужують на увагу запропоновані авторкою нові різновиди ризиків за класифікаційними ознаками: «рівень впливу», як катастрофічні, високі, мінімальні, значні; екзистенціальні (спричиняють постійні серйозні негативні наслідки); такі, що спричиняють незворотні наслідки; «тип» – фінансової кризи, інфраструктурні, трансляційні; «характер» – акціонерні, андеррайтингу, «форми прояву» – односторонні, двосторонні; «можливість протидії» – ризики, від яких можливий повний захист або частковий захист. Представлений підхід надає змогу удосконалити систему ризик-менеджменту для забезпечення фінансової безпеки у банківництві (с. 44-46; 115-119; 190; 227).

Важливе наукове значення має вдосконалена здобувачкою систематизація індикаторів фінансової безпеки банківської системи за рахунок виокремлення таких їхніх груп, як: інституціональні (структурно-інституціональні, монетарні індикатори); індикатори ресурсної, депозитної, кредитної, валютної, боргової, інвестиційної, інфляційної, капіталотвореної безпеки, фінансового стану, фінансової незалежності, фінансової рівноваги, фінансової стабільності, фінансової гнучкості та індикатори фінансової надійності, платіжних систем. Представлене надає можливість підвищити рівень оцінювання фінансової безпеки банків та банківської системи в цілому (с. 73-80; 137-173; 195-197).

З нашої точки зору, набуло подальшого розвитку трактування сутності фінансової безпеки банківської системи завдяки її комплексному розумінню як стану її функціонування, економічних та фінансових відносин, які відрізняється відсутністю конфліктів грошово-кредитної, валютної, антиінфляційної, банківської і макроекономічної політики, уможливорює досягнення нею фінансових стійкості / стабільності / надійності, соціально-економічної

ефективності використання фінансових ресурсів та нарощування фінансового потенціалу за наявних й потенційно можливих викликів, загроз і ризиків; системи поліаспектних і збалансованих заходів зі сприяння фінансовій стабільності банків, Центрального банку, банківської та фінансової системи загалом й інших економічних агентів, дотримання їхніх фінансових інтересів; умов забезпечення виконання банківською системою притаманних їй функцій, її фінансової незалежності, ліквідності, плато- і конкурентоспроможності й інвестиційної привабливості, збалансованості фінансових потоків і фінансового суверенітету держави. Такий погляд поглиблює з'ясування феномену та природи фінансової безпеки банківської системи (сс. 24-28; 50-54).

У дисертації набули подальшого розвитку підходи до визначення складових фінансової безпеки банківської системи з огляду на виокремлення серед них, поряд із загальноновизнаними, й таких, як: безпека фінансових стійкості, фінансової стабільності, що дозволяє формувати дієву систему забезпечення фінансової безпеки банківської системи (с. 60-56).

Дисертанткою було уточнено трактування поняття фінансової надійності банківської системи як комплексної характеристики її здатності ефективно функціонувати; ознаки достатності її капіталу, якості активів, ліквідності, прибутковості, безумовного виконання нею своїх функцій; зобов'язань перед усіма економічними агентами; не порушення їхніх інтересів, її конкурентоспроможності, несхильності до надмірних ризиків, довіри та впевненості клієнтів, контрагентів, держави, що дозволило поглибити теоретико-методологічні засади виявлення та розпізнавання загроз фінансовій безпеці банківської системи (с. 57-59).

Науковий доробок здобувачки представляє уточнений перелік загроз фінансовій безпеці банківської системи. Авторка акцентувала увагу на існуванні за їхньою спрямованістю, поряд із загальноновизнаними, таких, як: загрози порушення спроможності банківської системи функціонувати в режимі розширеного відтворення; загрози необґрунтованої зміни функцій Центрального банку; загрози стабільності національної грошової одиниці; загрози насильницької втрати фінансової безпеки банківської системи; загрози навмисних протиправних дій і доступу до системи електронних грошей недобросовісних суб'єктів, її зламу, фальсифікації електронних грошей; форс-мажорні загрози; загрози деструкції. Представлене твердження надає змогу до розробки та реалізації комплексу заходів з їхнього попередження (протидії, локалізації) (сс. 24-28; 93-108; 119-135).

На особливу увагу заслуговує запропоноване здобувачкою тлумачення кредитного ризику завдяки наголосу, поряд із загальноновживаними різновидами, й на ймовірності неотримання очікуваного доходу внаслідок дострокового погашення кредиту, недооцінки кредиту порівняно з рівнем ризику, не вибірки (або лише часткової вибірки кредиту чи зміни строків вибірки), що розвиває теоретичне обґрунтування ланок ризик-менеджменту у банках (с. 42; 124-125).

Безперечним досягненням здобувачки щодо подальшого розвитку наукових підходів у цьому напрямку є обґрунтування переліку принципів систем забезпечення різновидів фінансової безпеки банківської системи, серед яких,

авторка виокремлює принципи розумної достатності (адекватності заходів із забезпечення безпеки, характеру і серйозності загроз); конкретності; своєчасності й адекватності заходів, пов'язаних із відверненням загроз; пріоритетності заходів із запобігання потенційним загрозам; системності, що у свою чергу сприятиме підвищенню рівня фінансової безпеки банківської систем (сс. 235-236).

4. Практичне значення виконаного дослідження.

Практичне значення отриманих у дисертації результатів полягає в доведенні основних теоретичних і методологічних положень роботи до рівня науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій, а також у можливості використання представлених у дисертації рекомендацій і пропозицій у практичній діяльності саморегульованими організаціями на вітчизняному ринку банківських послуг, комерційними банками і закладами вищої освіти.

Розроблені здобувачем пропозиції щодо виявлення, розпізнавання, попередження, протидії та локалізації загроз фінансовій безпеці банківської системи України, завдяки вжиттю пропонованих дисертантом аналітичних, моніторингових, організаційних, управлінських, ресурсо-забезпечувальних заходів з убезпечення банківської системи від загроз її фінансовій безпеці й ризиків у цій сфері, а також поліпшенню їхнього наукового, нормативно-правового, регуляторного, методичного, інформаційного забезпечення використані Асоціацією українських банків у підготовці програмних документів і для покращення координації дій усіх рівнів вітчизняної банківської системи (довідка від 1.03.2023 № 07.01.21).

Підходи до оцінки і підвищення ефективності виявлення, розпізнавання, попередження загроз фінансовій безпеці банківської системи України і усунення ризиків у цій сфері, зокрема: щодо з'ясування різновидів, критеріїв і показників зазначеної ефективності, використання схем і методів її оцінки використані АТ «Комерційний індустріальний банк» для підготовки рекомендацій з побудови системи забезпечення і підвищення рівня його фінансової безпеки (довідка від 23.02.2023 № 04/1200).

Окремі положення дисертації Лагно А.А. використані в навчальному процесі Навчально-наукового інституту «Каразінський банківський інститут» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна при складанні навчальних програм і підготовці методичного забезпечення з дисциплін «Безпека банківської діяльності» (освітня програма «Банківська справа та фінансовий консалтинг»), «Фінансова стабільність суб'єктів господарювання» (освітня програма «Фінансові технології та банківський менеджмент») та «Управління фінансовою стабільністю банку» (довідка від 23.02.2023 № 4601-62).

5. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях.

Проведений аналіз публікацій Лагно А.А. дає підстави стверджувати, що вони повною мірою відображають основні наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації. Результати дисертаційного дослідження опубліковані у 6 наукових працях загальним обсягом 4,0 д.а., з яких дисертанту належить 2,95 д.а., у тому числі 3 статтях у фахових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз та 3 публікаціях апробаційного характеру.

У роботах, опублікованих у співавторстві, чітко зазначено особистий внесок здобувача. Основні наукові положення, висновки та рекомендації, наведені в дисертації, пройшли апробацію на 3 науково-практичних конференціях.

Опубліковані наукові праці здобувача, які зараховані за темою дисертації, відповідають вимогам п. 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова КМУ від 12.01.2022 р. № 44).

Анотація дисертації відображає основні наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в роботі.

6. Структура та обсяг дисертації.

Структура дисертаційної роботи Лагно А.А. є цілісною, логічною та завершеною. Всі розділи тісно пов'язані між собою, що забезпечує цілісне сприйняття досліджуваної проблеми і дозволяє визначити науковий внесок здобувача та ступінь вирішення сформульованих завдань відповідно до теми, мети та завдань дослідження. Стиль викладення матеріалу є чітким і послідовним. Обсяг і оформлення роботи відповідають вимогам наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 289 сторінок, у т.ч. 8 таблиць, 53 рисунки, 14 додатків (на 18 сторінках) і список літератури з 276 джерел (на 24 сторінках).

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено рівень її наукової розробленості та не вирішені раніше аспекти досліджуваної проблеми, сформульовано мету та головні завдання, визначено об'єкт, предмет, методи дослідження, охарактеризовано інформаційну базу, наведено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, їх апробацію та особистий внесок здобувача.

У *першому розділі* розкрито сутність функціонуванню банківської системи і ризиків у цій сфері; досліджено природу фінансової безпеки банківської системи; визначено місце і роль розпізнавання загроз і усунення ризиків у

забезпеченні фінансової безпеки банківської системи.

Поглиблено обґрунтування теоретико-методологічних засад розпізнавання загроз та усунення ризиків у забезпеченні фінансової безпеки банківської системи.

Уточнено тлумачення сутності понять «небезпека», «виклик», «загроза», «ризик» і з'ясований їхній взаємозв'язок і взаємозумовленість та їхній вплив на безпечність функціонування банківської системи, визначення фінансової надійності банківської системи, трактування кредитного ризику.

Удосконалено класифікацію різновидів загроз фінансової безпеки банківської системи за рахунок виокремлення, крім усталених, таких класифікаційних ознак (з наведенням відповідних різновидів), як: економічний характер, природа, наявність, можливість усунення / реалізації, інтереси, повторюваність, прогнозованість, а також таких різновидів загроз за ознаками «характер виникнення», як об'єктивно-суб'єктивні; «вид» – воєнні, «ступінь небезпеки» – значущі, істотні, допустимі, критичні, катастрофічні; «рівень управління» – загрози фінансовій безпеці банківської інфраструктури; «просторовий розмах» – загальнодержавні. Уточнено класифікацію різновидів ризиків банківської системи завдяки виокремленню таких нових класифікаційних ознак (з наведенням відповідних різновидів), як: об'єкт виникнення, ризик-ситуації, ступінь невизначеності середовища, зумовленість, прийнятність, тривалість, етап вирішення проблеми, наявність аналогів рішень, систематичність, тип збитків, розподіл збитків, можливість хеджування, можливість впливу економічного агента, динаміка дії, характер впливу, передбачуваність, відомість, контрольованість, а також таких нових різновидів ризиків за класифікаційними ознаками «рівень впливу» як катастрофічні, високі, мінімальні, значні; екзистенціальні (спричиняють постійні серйозні негативні наслідки); такі, що спричиняють незворотні наслідки; «тип» – фінансової кризи, інфраструктурні, трансляційні; «характер» – акціонерний, андерайтингу, «форми прояву» – односторонні, двосторонні; «можливість протидії» – ризики, від яких можливий повний захист / частковий захист чи дія яких може бути пом'якшена / від яких практично не можна захиститися.

З'ясовано перелік загроз фінансовій безпеці банківської системи внаслідок акцентування на існуванні за їхньою спрямованістю, поряд із загальноновизнаними, таких, як: загрози порушення спроможності банківської системи функціонувати в режимі розширеного відтворення; загрози необґрунтованої зміни функцій центрального банку; загрози стабільності національної грошової одиниці; загрози насильницької втрати фінансової безпеки банківської системи; загрози навмисних протиправних дій і доступу до системи електронних грошей недобросовісних суб'єктів, її зламу, фальсифікації електронних грошей; загрози деструкції, що уможливило розробку й реалізацію комплексу заходів з їхнього попередження / протидії / локалізації.

Дістало подальшого розвитку трактування сутності фінансової безпеки банківської системи завдяки її комплексному розумінню як стану її функціонування й економічних та фінансових відносин, який відрізняється

відсутністю конфліктів грошово-кредитної, валютної, антиінфляційної, банківської і макроекономічної політики, уможлиблює досягнення нею фінансових стійкості, стабільності та надійності.

Подальший розвиток отримало обґрунтування складових банківської безпеки банківської системи з огляду на виокремлення серед них, поряд із загально визнаними, й таких, як: безпека фінансових стійкості, стабільності як стану банківської системи, що характеризується фінансовою стійкістю стабільністю, захищеністю від викликів і загроз, здатністю до відбиття негативних (небезпечних впливів, максимального зменшення, уникнення ризиків і компенсації завданих збитків, збереження банківської системи в рівновазі; безпека розвитку як стану банківської системи, що уможлиблює реалізацію змін без утрати фінансової стійкості).

У *другому розділі* проаналізовано складові забезпечення виявлення та розпізнавання загроз фінансовій безпеці банківської системи України, а також усунення ризиків у цій сфері. Виявлені потенційні загрози і ризикогенні чинники у забезпеченні фінансової безпеки вітчизняної банківської системи; аналітично доведено вплив загроз і ризиків на забезпечення складових фінансової безпеки банківської системи України.

Обґрунтовано перелік принципів систем забезпечення різновидів фінансової безпеки банківської системи, серед яких, поряд з іншими, обов'язково мають враховуватися принципи: розумної достатності (адекватності заходів із забезпечення безпеки), характеру і серйозності загроз; конкретності; своєчасності й адекватності заходів, пов'язаних із відверненням загроз; пріоритетності заходів із запобігання потенційним загрозам; системності, що сприятиме підвищенню рівня фінансової безпеки.

Оцінено практику забезпечення виявлення загроз фінансовій безпеці банківської системи України і усунення ризиків у цій сфері; охарактеризовано наявні та потенційні загрози і ризикогенні чинники у забезпеченні фінансової безпеки банківської системи України; визначено вплив загроз і ризиків на ФБ банківської системи України загалом та її різновиди.

Удосконалено систематизацію індикаторів фінансової безпеки банківської системи внаслідок виокремлення таких їхніх груп, як: інституціональні / структурно-інституціональні, монетарні індикатори, індикатори ресурсної, депозитної, кредитної, валютної, боргової, інвестиційної, інфляційної безпеки, фінансового стану, фінансової незалежності, фінансової рівноваги, фінансової стабільності, фінансової гнучкості, індикатори фінансової надійності, платіжних систем.

У *третьому розділі* встановлено шляхи забезпечувальних складових розпізнавання загроз та усунення ризиків у дотриманні фінансової безпеки банківської системи; удосконалено процедуру виявлення загроз і усунення ризиків у підвищенні рівнів складових фінансової безпеки банківської системи України; визначено підходи до оцінки і підвищення ефективності виявлення / розпізнавання загроз фінансовій безпеці і ризик-менеджменту в банківській системі.

Розроблено модель оцінки ефективності виявлення та розпізнавання загроз фінансовій безпеці і ризик-менеджменту в банківській системі, що складається з оцінок ефективності: розробки паспортів / реєстрів / процедур виявлення / розпізнавання загроз фінансовій безпеці банківської системи і політики і досконалих методів управління ризиками у цій сфері; виявлення / розпізнавання загроз фінансовій безпеці банківської системи і усунення ризиків у цій сфері; моніторингу загроз фінансовій безпеці банківської системи і ризиків у цій сфері; аналізу і оцінки загроз фінансовій безпеці банківської системи і ризиків у цій сфері; з'ясування наявних і потенційних загроз фінансовій безпеці й прийнятих, нових / непередбачуваних і залишкових ризиків функціонування ланок банківської системи; вибору стратегій попередження / протидії / локалізації загроз фінансовій безпеці банківської системи і усунення / мінімізації ризиків (критеріїв їхнього прийняття, передавання / поділу, пом'якшення, уникнення) у цій сфері та їхнього застосування; інструментів управління ризиками; розподілу ресурсів для оптимізації співвідношення фінансових ризиків та прибутковості банків, а також ефективності управління активами та пасивами банків відповідно до їхніх стратегічних планів; вживаних попереджувальних заходів для запобігання / протидії / локалізації загроз і рішень з усунення / мінімізації / пом'якшення ризиків, які можуть негативно вплинути на забезпечення фінансовій безпеці банківської системи; забезпечення оптимальної структури фінансово-господарських операцій банків; внутрішнього контролю і діяльності дотичних до виявлення / розпізнавання загроз і усунення / мінімізації ризиків структур і осіб; визначення втрат і вигід від виявлення / розпізнавання загроз фінансовій безпеці банківської системи і усунення / мінімізації ризиків у цій сфері; застосування банками напрямів самооздоровлення (продажу частини бізнесу / активів); аутсорсингу ризиків; застосування управлінського / бухгалтерського й податкового обліку, інформаційного забезпечення розпізнавання загроз фінансовій безпеці і ризик-менеджменту в КБ; гарантування банківських вкладів / страхування ризиків; вдосконалення вживаних заходів; дотримання принципів безпекозабезпечувальної діяльності для гарантування належного рівня фінансовій безпеці банківської діяльності.

Запропоновано модель можливостей (обмежень) управління банками притаманними їм ризиками, що базується на оцінці рівнів можливостей / складності / відповідальності управління ризиками за профілями ідентифікованих ризиків; визначенні обмежень застосування методів регулювання ризиків / лімітів можливостей і відповідальності за рівнями рішень, що приймаються; інформуванні про доцільність виділення ресурсів за виявленими ризиками чи спрямування їх для усунення інших прогалин / покращення можливостей у ключових сферах управління ризиками; оцінці результативності і ефективності системи управління ризиками у банках.

7. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

За результатами перевірки дисертаційної роботи Лагно А.А. на наявність ознак академічного плагіату встановлено коректність посилань на першоджерела для текстових та ілюстративних запозичень; навмисних спотворень не виявлено. Звідси можна зробити висновок про відсутність порушень академічної доброчесності.

8. Дискусійні положення та зауваження по дисертаційній роботі.

Відзначаючи позитивні сторони дисертаційної роботи Лагно А.А., вважаю за необхідне звернути увагу на певні неточності та дискусійні положення.

1. У підрозділі 1.1 дисертантка наводить тлумачення сутності викликів та наводить перелік викликів функціонуванню і розвитку банківського сектору, запропонований О. І. Барановським (с. 26-27). Проте, виходячи з логічної незавершеності існуючих підходів, різних поглядів дослідників на співвідношення викликів і загроз фінансовій безпеці банківської системи, доцільно було б більше уваги приділити саме авторському баченню природи таких викликів та уточнити їхній перелік у сучасних умовах.

2. На сторінках 31-32 представлено авторське бачення поділу загроз фінансовій безпеці банківської системи за спрямованістю: загрози порушення спроможності банківської системи функціонувати в режимі розширеного відтворення; загрози необґрунтованої зміни функцій центрального банку; загрози стабільності національної грошової одиниці; загрози насильницької втрати фінансової безпеки банківської системи; загрози ослаблення потенціалу фінансової стійкості банківської системи; загрози навмисних протиправних дій і доступу до системи електронних грошей недобросовісних суб'єктів, її зламу, фальсифікації електронних грошей; форс-мажорні загрози; загрози деструкції. Водночас, такий поділ був би більш точним, аби в ньому фігурували й загрози фінансовій безпеці як окремих комерційних банків, так і банківського сектору в цілому.

3. У підрозділі 2.1 цілком слушно зазначається, що, попри те, що останніми роками ризик-менеджмент в банківському секторі України загалом сформувався, його рівень поки що не відповідає викликам зовнішнього середовища його функціонування. Застосовувані методи ризик-менеджменту не пов'язані з етапами розвитку небезпечних ситуацій, позаяк багато комерційних банків неспроможні спрогнозувати з достатньою визначеністю результати своєї діяльності (с. 111). На сторінках 112-113, 115-116 дисертантка наводить вади сьогоденної системи ризик-менеджменту вітчизняних банків. Однак, слід було, поряд з цим, акцентувати увагу і на причинах статус-кво у цій сфері.

4. У підрозділі 2.2 дисертантка аналізує виявлені і потенційні загрози і ризикогенні чинники у забезпеченні фінансової безпеки банківської системи, зосереджуючи увагу на депозитній, кредитній, капітало- і прибуткотвореній безпеках. При цьому оцінка решти різновидів фінансової безпеки банківської системи розкрита фрагментарно.

5. У підрозділі 3.1 «Поліпшення забезпечувальних складових розпізнавання загроз та усунення ризиків у дотриманні фінансової безпеки банківської системи» на рис. 3.2 «Заходи з убезпечення банківської системи від загроз її фінансовій безпеці й усунення ризиків у цій сфері», на наш погляд, не відображені такі важливі для формування системи забезпечення фінансової безпеки банківської системи заходи, як соціально-економічні, нормативно-правові, техніко-технологічні, освітні, виховні і режимні.

6. При розгляді питання щодо удосконалення виявлення загроз і усунення ризиків у підвищенні рівнів складових фінансової безпеки банківської системи України дисертантка наголошує, що особливо важливо виявляти загрози, ризикові події, наслідки яких мають ефект масштабування / поширення без / майже без обмежень не пропорційно витратам джерел загроз. Слід постійно аналізувати існуючі відносини в банківській системі і її відносини з зовнішнім середовищем для виявлення нових / раніше невиявлених / неврахованих викликів і загроз її фінансовій безпеці (с. 198). Утім, конкретна характеристика таких загроз і ризиків, а також відносин в банківській системі і її відносин із зовнішнім середовищем в дисертації не наводиться.

7. При розгляді підходів до оцінки і підвищення ефективності виявлення / розпізнавання загроз фінансовій безпеці і ризик-менеджменту в банківській системі більше уваги слід було приділити механізмам запропонованого дисертантом на с. 222-223 оцінювання ефективності, а саме: розробці НБУ та банками паспортів / реєстрів / процедур виявлення / розпізнавання загроз фінансовій безпеці банківської системи та її окремих складових, політики і досконалих методів управління ризиками у цій сфері; дотримання принципів безпеко-забезпечувальної діяльності для гарантування належного рівня фінансової безпеки банківської діяльності; виявлення / розпізнавання загроз фінансовій безпеці банківської системи і усунення / мінімізації ризиків у цій сфері; моніторингу загроз фінансової безпеки банківської системи і ризиків у цій сфері; аналізу і оцінки виявлених і можливих загроз фінансовій безпеці банківської системи і ризиків у цій сфері; з'ясування прийнятих, нових / непередбачуваних і залишкових ризиків функціонування ланок банківської системи; вибору стратегій попередження / протидії / локалізації загроз фінансовій безпеці банківської системи і усунення / мінімізації ризиків (критеріїв їхнього прийняття, передавання / поділу, пом'якшення, уникнення) у цій сфері та застосування вищезазначених стратегій; вживаних попереджувальних заходів для запобігання, протидії, локалізації загроз і рішень з усунення, мінімізації, пом'якшення ризиків, які можуть негативно вплинути на забезпечення фінансової безпеці банківської системи; гарантування банківських вкладів / страхування ризиків; визначення втрат і вигід від виявлення / розпізнавання загроз фінансовій безпеці банківської системи і усунення / мінімізації ризиків у цій сфері.

Разом з тим, вказані зауваження не знижують загальної високої позитивної оцінки дисертації Лагно А.А., а зазначені дискусійні положення можуть бути підставою для продовження здобувачкою наукових досліджень і практичної діяльності у напрямі забезпечення фінансової безпеки банківської системи.

9. Висновок про відповідність дисертації вимогам Уряду і МОН України.

Дисертаційна робота Лагно Анастасії Андріївни «Розпізнання загроз та усунення ризиків у забезпеченні фінансової безпеки банківської системи України», виконана на актуальну тему. За своїм змістом дисертація є завершеною самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові теоретичні положення та науково обґрунтовані результати, що мають важливе наукове й практичне значення для вдосконалення теоретико-методологічних засад щодо розпізнання та нейтралізації загроз, які перешкоджають фінансовій безпеці банківської системи України.

Дисертація виконана на високому науково-методичному рівні, її зміст відповідає обраній темі дослідження та профілю спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Сформульовані в роботі наукові положення, висновки та рекомендації є достовірними та всебічно обґрунтованими. Визначену мету дослідження досягнуто, а основні завдання вирішено. Анотація та опубліковані здобувачем наукові праці повною мірою відображають зміст дисертації, головні результати дослідження, його наукову новизну, практичну значущість і особистий внесок здобувача в науку.

За своїм науковим рівнем, глибиною теоретичних розробок, практичним значенням отриманих результатів, висновків і рекомендацій, структурою, мовою та стилем викладення матеріалу дисертація Лагно А.А. «Розпізнання загроз та усунення ризиків у забезпеченні фінансової безпеки банківської системи України» відповідає вимогам, передбаченим «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова КМУ від 12.01.2022 р. № 44) і наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог щодо оформлення дисертації». Викладене вище дозволяє зробити висновок про те, що дисертація «Розпізнання загроз та усунення ризиків у забезпеченні фінансової безпеки банківської системи України» відповідає встановленим вимогам, а здобувачка – Лагно Анастасія Андріївна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри банківської справи
Одеського національного
економічного університету

Вікторія КОВАЛЕНКО